

Rudolf Steiner

Živá Země ve vesmíru

*Jak tečou řeky * Prameny jsou oči Země * Rozmnožování
lososů * Levý a pravý, pozemský a nebeský člověk * Platýši *
Jemný příjem látek u Země a u člověka*

Pánové, chtěl bych dnes ještě říci několik věcí, které vám mohou posloužit k objasnění toho, co jsme již probírali; na příště si pak opět připravte dotazy, na které jste narazili. Dnes bych vám rád řekl leccos, co vás ještě jednou může upozornit na to, jak Země, která je, jak víte, kulatým vesmírným tělesem, souvisí s celým světem. Dnes se na to podíváme na příkladu řek a moří.

Tok řek Víte, že Země ukazuje navenek jen zčásti pevninu; z větší části je to vodní koule, která se pohybuje vesmírem, vodní koule, moře. A obecně můžeme o řekách říci, že někde na Zemi mají svůj původ, pramení, jak se říká, vyvěrají, a že pak tečou směrem k moři. Vezměme si například Dunaj. Víte, že Dunaj pramení ve Schwarzwaldu. Nebo si vezměte Rýn. Víte, že pramení v jižních Alpách. Dunaj pak teče různými údolími do Černého moře. Rýn teče různými údolími do Severního moře. Když se někdo

zabývá řekami a moři, bere obvykle v úvahu jen tento tok a ústí do moře. Člověk se z řek těší, přitom ale nepřemýšlí o tom, jak velký význam řeky spolu s moři vlastně mají pro celý život Země.

*Voda je
krevní oběh
Země*

U člověka obvykle dovedeme o tom, co je v něm tekuté, říci přece jen o něco víc. Už jsem vám říkal, že člověk je z velké části také tekutou hmotou. A víte, že právě v podobě určité tekutiny proudí v žilách krev. Ví se také, jak tato skutečnost, že krev teče, má nejvyšší myslitelný význam pro život. Jako fyzičtí lidé jsme naprosto odkázáni na to, že naše krev náležitě proudí tělem a že se ubírá zcela určitými cestami. Kdyby tyto cesty opustila, nemohli bychom zůstat na živu. Ale že i voda, tak jak je uspořádaná v řekách a v moři, má rovněž velký význam pro Zemi, to se obvykle nebere v úvahu. Obvykle se nebere v úvahu, že voda vlastně tvoří krevní oběh Země. Proč se to vlastně nebere v úvahu?

Inu, podívejte, u krve si toho člověk všimne; krev je červená, obsahuje všelijaké látky, a tak si člověk řekne: krev je zkrátka něco zvláštního. U vody si ovšem myslí: inu, je to prostě voda! Voda není tak nápadná; a látky, které obsahuje kromě vodíku a kyslíku, z nichž se, jak víte, skládá, zde nejsou v tak velkém množství jako například železo v krvi. Proto je člověk nebere v úvahu. Přesto je pravdou, že celý koloběh vody má nesmírný význam pro veškerý život Země. A právě tak jako by nemohl žít lidský organismus, kdyby neměl krevní cirkulaci, krevní

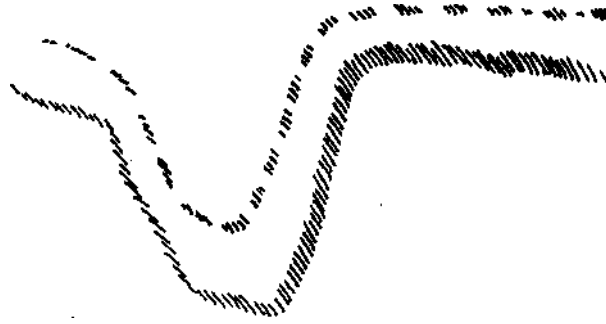
oběh, nemohla by žít ani Země, kdyby neměla vodní koloběh¹.

Tento vodní koloběh se vyznačuje tím, že tam, kde začíná, vychází z něčeho docela jiného, než je to, v co pak vyúsťuje, když vplývá do moře. Když budete studovat řeky, zjistíte, že nejsou slané, že je to sladká voda. V řekách je sladká voda. Moře je slané. Na jeho slanosti je založeno všechno, co moře způsobuje. To je neobyčejně důležité: voda začíná na Zemi cirkulovat, obíhat ve sladkém, neslaném stavu a končí v moři ve slaném stavu.

Lidé se tím obvykle zabývají tak, že řeknou: Inu, taková řeka jako Rýn někde pramení, teče takto dále a potom ústí do moře. - To je zkrátka to, co je vidět navenek. Co se však v úvahu nebere, je to, že řeka, například Rýn, sice takto navenek teče, zatímco však tato řeka navenek teče z jižních Alp do Severního moře, pod zemí probíhá určitý druh silového proudění zpět od ústí k prameni. Tento proud jde nazpět. A co se děje *tady* [nad zemí], je to, že řeka je sladká, neslaná. Proud se *tady* [pod zemí] vrací, vnáší do země vždy ve směru řeky sůl, takže země do sebe dostává soli, které vlastně pocházejí z moře. Do jisté míry tedy máme pod zemí, od ústí řeky až k jejímu prameni, solný proud. Kdyby od ústí řeky až k prameni nešel zase nazpět pod zemí solný proud, země by neměla sůl. Takzvaná geologie, která zkoumá Zemi uvnitř, si proto bude muset pokaždé všimnout toho, že tam, kde jsou říční koryta, jsou o něco hlouběji v zemi solná ložiska.

---

¹ resp. *oběh*, němčina používá pro *oběh* i *koloběh* stejného výrazu *der Kreislauf* (pozn. překl.)

Ovšem, pánové, kdyby v zemi nebyla žádná solná ložiska, nemohly by v zemi růst kořeny rostlin; kořenyrostlin totiž rostou v zemi právě jen díky tomu, že jako určitou výživu dostávají sůl země. Dole v kořeni obsahuje rostlina nejvíce soli, směrem nahoru je jí stále méně a v květu je jí jenom velmi málo. Takže si můžeme položit otázku: Čím to je, že z naší půdy mohou růst rostliny?

Je to tím, že má koloběh vody, že právě tak jako u nás lidí jdou ze srdce tepny a zpět jdou zase žíly, které vedou modrou krev k srdci, jdou na Zemi na jednu stranu tepny vodstev a pod zemí pak jdou nazpět solné žíly. Takže tu je skutečná cirkulace, skutečný oběh.

Proč tomu tak vůbec je, že Země sestává na jedné straně z vodnatého solného tělesa a z pevné země na druhé straně, a potom ze sladkých vodstev, z řek, které protkávají pevniny, a že je tímto způsobem do pevniny neustále vsouvána sůl z moře? Inu, podívejte, budeme-li zkoumat vlastní slanou vodu, tedy onu velmi slanou mořskou vodu, přijdeme na to, že tato slaná mořská voda je jen málo ve spojení se světovým prostorem². Stejně jako je u nás například žaludek málo ve spojení s vnějším světem, tedy jenom tím, co se do něj dostává, stejně tak je nitro moře málo ve spojení s nebeským prostorem. Naproti tomu u Země je v neobyčejně velkém spojení s nebeským prostorem všechno, co je pevnou zemí, kudy protékají vodstva, kde díky sedimentům soli jsou vytvářeny rostliny, zejména ovšem tam, kde protékají vodstva.

Když se na to podíváme takto, pánové, pak přece půjdeme k pramenům v horách zcela jinak! Budeme se radovat z toho, že prameny zurčí, krásně tečou, že mají tak nádherně čistou vodu atd. Jenže to není všechno! Prameny jsou totiž oči Země. Mořem Země ven do světového prostoru nevidí, protože moře je slané, a v důsledku toho je pak moře vnitřně takové, jaký je vnitřně náš žaludek. Prameny, které mají sladkou vodu, jsou otevřené vůči světovému prostoru a jsou jako naše oči, které se také otevírají ven do světa. Můžeme tedy říci, že na pevnině, tam, kde jsou prameny, se Země dívá daleko do světového prostro-

---

⁴ v něm. orig *hereingebildet* (pozn. překl.)

ru, tam jsou smyslové orgány Země, zatímco tělo Země, spíše tedy útroby Země, se nalézají ve slaném moři. Je to samozřejmě poněkud jiné než u lidského těla; nejsou to uzavřené orgány, takové orgány, které se dají celé nakreslit. Také by se daly nakreslit, ale nejsou tak viditelné. Země má tedy své útroby v moři a své smyslové orgány na pevninách. A všechno, čím je Země ve spojení se světovým prostorem, to všechno pochází ze sladké vody. Všechno, čím má Země své útroby, pochází ze slané vody.

Nyní bych vám chtěl podat důkaz toho, že tomu tak je. *Vesmírné
zaoblení*
Podívejte, už jsem vám kdysi říkal, že s nebeským prostorem je spojeno také rozmnožování lidí a zvířat. Řekl jsem vám, že to nezávisí jenom na tom, že se vajíčko, tedy zárodek, který se nachází v mateřském těle, vyvíjí jenom v mateřském těle, ale že sem působí síly z vesmíru, a teprve tím, že sem síly z vesmíru působí, vzniká vajíčko se svým zaoblením. Tak jako vidíme venku zaoblený pohyb vesmíru, tak je toto malé vajíčko obrazem vesmíru, protože tyto síly působí ze všech stran. To znamená, že tam, kde působí rozmnožování, působí vlastně na Zemi nebe. Stejně tak vidíte u oka, že to je koule. To jsem nedávno popsal. I oko je vytvořeno* dovnitř z vesmíru. Smyslové orgány a oko jsou vytvořeny dovnitř z vesmíru. Když se podíváte na slezinu, uvidíte, že není kulatá, ale že je utvářena spíše Zemí, zemskými silami, silami zemských útroby. V tom je právě ten rozdíl.

Pokud si člověk na tyto věci dává pozor, získá o nich tak-
říkajíc důkazy. Řekl jsem, že vám pak podám důkaz toho,
co je moře a co pevnina. Teď bych chtěl učinit takovou vsuvku. Už jsem
vám vyprávěl, že před časem jsme v naší biologické laboratoři dělali
pokusy k významu sleziny. Slezina má ten význam, že když nemůžeme
pravidelně jíst (my všichni jíme více či méně nepravidelně), ona všechno
opět vyrovná; slezina je takový regulátor. K tomu jsme podali důkaz v naší
biologické laboratoři. Existuje taková malá knížka⁹ od paní Koliskové, kde
to je všechno popsáno. Během těchto pokusů jsme také byli nuceni
(protože to dnešní věda vyžaduje) dokazovat, podat hmatatelný, viditelný
důkaz. To nebude nutné, až jednou věda bude věřit nadsmyslovým
důkazům, dnes to však ještě nutné je. Vzali jsme králíka (tomu králíkovi
jsme jinak samozřejmě neublížili - lze to udělat se vší opatrností), odebrali
jsme mu slezinu a nechali jsme ho dále na živu. Šlo to docela dobře. Králík
by na tu operaci sleziny nezemřel, ale v důsledku jedné nešikovnosti se
nachladil a pošel. Provedli jsme tedy pitvu a byli jsme velmi zvědaví, jak to
teď vypadá se slezinou, kterou jsme vyňali. Co musíme říci z pozice
duchovní vědy? Co zbude, vyřízne-li se fyzická slezina?

Nuže, bude-li tady slezina [viz nákres] a my ji vyřízneme, odstraníme ji, zbude na tom místě ještě éterné tělo sleziny, astrální tělo atd. Slezina je utvářena Zemí, a proto má její tvar. Jestliže fyzickou slezinu vyjmeme a uvnitř bude jen éterná slezina, jak tomu bylo u toho králíka, k čemu zde musí dojít? Inu, pánové, musí dojít k následující věci: zatímco je fyzická slezina závislá na Zemi, zatímco táhne k Zemi, musí se éterná slezina, která se zcela uvolnila, která už není zatěžována fyzickou slezinou, dostat pod vliv nebe. A musíme předpokládat, že tu vznikne něco jako obraz nebe. A ejhle, když jsme pitvali toho králíka, bylo v něm malé kulaté tělísko, vytvořené z jemné bílé tkáně! Naprosto to tedy souhlasilo. Došlo k tomu, k čemu podle předpokladu duchovní vědy dojít musí. Během poměrně krátké doby tu vzniklo malé, jako ořech veliké tkáňové tělísko. Vidíte tedy, že stačí k věci správně přistupovat, a potom se všude najdou důkazy pro to, co uvádí duchovní věda. Z toho můžete poznat, že ve fyzickém světě skutečně nastává to, co lze duchovně zjistit, na co lze duchovně přijít, že tedy tu záležitost sledujeme správně.

Ovšem právě tak, jako se tady vytvořilo okolním vlivem to bílé tělísko, vtváří se ve vajíčku nejprve kulovitě lidský, zvířecí zárodek atd. vlivem nebe.

Když tohle víme, musíme říci, že ve zvláštní situaci jsou ryby; nikdy se totiž nedostanou na pevnou zemi. Napevné zemi mohou nanejvýš trochu lapat po vzduchu, ale nemohou zde žít, musí žít v moři. K tomu jsou také

ryby zvláštním způsobem vybavené; nedostanou se tam, kde se Země otevírá světovému běhu. Ryby se proto jen velmi těžce

dostávají k tomu, aby si vytvořily své smysly a zejména aby si vytvořily své rozmnožovací orgány. Aby mohly být uvnitř, to totiž závisí na světovém prostoru. Ryby proto musí to málo ze světla a tepla, co ze světového prostoru dopadne do moře, pečlivě využít, aby se mohly rozmnožit a aby mohly mít smyslové orgány. Příroda se však stará o mnohé; můžete to vidět u takzvaných zlatých rybek. Ty využívají celou svou kůži, aby se dostaly pod vliv světla; proto jsou pak tak zlaté. Ryby využívají každou příležitost, aby lapily to, co z vesmíru dopadá do vody. A svá vlastní vajíčka musí klást všude tam, kam ještě trochu může světlo, aby byla zahřívána zvenčí. Ryby jsou tedy takříkajíc zařízené na život pod vodou; z vody ryby nevyjdou. Avšak to co říkám, se nevztahuje ani tolik na sladkovodní ryby - sladká voda je už zase pro vesmír prostupná - to se vztahuje spíše na mořské ryby. Mořské ryby nám ovšem vždycky ukazují, že jsou zařízené na to, aby všechno, opravdu všechno, co se z vesmíru ještě do slané vody dostává, využily k tomu, aby se mohly rozmnožit.

Lososi Velice zvláštní výjimku však představuje losos. Losos má totiž takové zvláštní zařízení. Tato ryba musí žít v moři, aby jí narostly pořádné svaly. Aby se mohla pro své svaly řádně živit, k tomu potřebuje zemské síly. Ty se nacházejí především v mořské soli. Losos proto musí žít v mořské soli, aby získal své mohutné svaly. Dokud ale

žije v moři, nemůže se rozmnožovat, protože je zařízený tak, že je mořskou vodou zcela uzavřený od vesmíru; lososi by tedy jinak vymřeli, kdyby se měli rozmnožovat v moři. Lososi jsou výjimka. Zatímco v moři sílí (získávají tam své svaly) jsou za prvé značně slepí a za druhé se nemohou rozmnožovat. Jejich rozmnožovací orgány a smyslové orgány slábnou, lososi jsou neteční. V moři ovšem lososi tloustnou.

Ovšem, aby losos nevymřel (můžeme to vidět u lososů tady v Severním moři a u Atlantského oceánu), putuje každým rokem po Rýnu. Proto se také nazývá rýnským lososem. Jenomže v Rýnu losos zhubne; opět přijde o své svaly. To co získal ve slaném moři na tloušťce, o to v Rýnu přijde. Losos velmi zeštíhlí a jeho smyslové orgány a zejména jeho rozmnožovací orgány, u samečka i samičky, obrovsky vypsují a losos se může v Rýnu rozmnožit. Losos tedy musí každým rokem putovat ze slaného moře do sladkého Rýna, aby se mohl rozmnožit. Musí tu dokonce zhubnout, protože sladká voda nemůže přispívat k tvorbě jeho svalů. Potom, pokud ti staří ještě žijí a na světě je potěr, všechno to putuje zase k moři, aby se to z té štíhlosti opět ztloustlo.

Vidíte, pánové, že to naprosto souhlasí. Můžeme říci, že *Síl Země*
tam, kde je Země slaná, tam působí zemskými silami. Působí *a síla*
na ty orgány, které jsou Zemí utvářeny. Naše vlastní svaly *svalů*
jsou utvářeny Zemí, když se pohybujeme v zemské tíži. Tíže
je síla Země. Na všechno svalové působí Země; na všechno
kostěné působí Země. Země nám

svěřuje svou sůl a my získáváme silné kosti, silné svaly. S touto solí, přiváděnou nám Zemí, bychom si však nedokázali vůbec nic počít pro smyslové a rozmnožovací orgány; tyto orgány by přitom zakrněly. Tyto orgány se vždycky musí dostat do vlivu mimozemských, nebeských sil. A losos předvádí, jaký dělá rozdíl mezi slanou a sladkou vodou. Jde do slané vody, aby ztloustl, přijímá zemské síly, a aby byl schopen rozmnožování, jde do sladké vody a přijímá síly nebeské.

Můžeme tedy říci, že Země má určitý druh oběhu i s ohledem na zvířata, jako například s ohledem na lososa. Lososa to pudí střídavě do moře a do řeky, takže putuje tam a zase zpět, tam a zpět. Celé lososí společenství putuje tam a zpět. U lososa dobře vidíme, jak je na Zemi všechno v životě v pohybu.

Tahy ptáků Když se s tím takto u lososa seznámíme, budeme mít obraz ještě něčeho jiného, co máme pořád před očima a co je tak nádherným divadlem: to jest tažné ptáky. Ptáci táhnou jen povětřím, tam a zpátky; losos táhne vodou tam a zpátky. Tahy lososa jsou ve vodě stejné jako tahy ptáků v povětří, jen s tím rozdílem, že losos táhne tam a zase zpátky mezi slanou vodou a sladkou vodou, zatímco ptáci v povětří táhnou tam a zpět mezi chladnějšími partiemi a teplejšími partiemi, které potřebují. Kdo rozumí tahům lososa, má také představu o tazích ptáků. A můžeme říci, že to všechno souvisí s tím, že i ptáci, mají-li se dostat do správných teple-zemských sil, musí táhnout na jih; více tam vytvářejí svou svalovinu. Aby

získali nebeské síly, musí se dostat zase do čistšího povětří severu; tady vytvářejí své pohlavní orgány. Tato zvířata potřebují celou Zemi. Jenom vyšší zvířata, savci, a také člověk, jenom oni se stali na Zemi více nezávislími, vůči Zemi se více emancipovali; v celé své ústrojnosti se stali více nezávislími.

Ale to se nám tak jenom zdá. Podívejte, my lidé jsme vlastně vždycky dva lidé. Ovšem, nás lidí je ještě víc; už jsem vám říkal: fyzický člověk, éterný člověk atd. Ale už ve fyzickém člověku jsme totiž dva lidé: jeden pravý a jeden levý. Pravá polovina těla se od levé nasmírně liší. Myslím, že málokdo z vás, jak tu sedíte, bude umět psát levou rukou; píšeme pravou rukou. Ovšem ta část, která například souvisí u nervové soustavy s řečí, ta se nachází v levé polovině mozku. Tady jsou silné závitky; na stejném místě vpravo ovšem nejsou. Jenom u leváků je tomu naopak. Ti kdo jsou leváky, mají vpravo své ústrojí řeči - nikoli však vnější, nýbrž jen to vnitřní, které řeč podněcuje.

Vidíte, pánové, tady můžeme říci, že člověk je vlevo a vpravo obrovsky rozdílný. Je tomu tak ovšem i na jiných místech. Srdce je posunuto poněkud doleva, vlevo je žaludek, vpravo jsou játra. Ale i orgány, které jsou jinak symetrické, nejsou ve skutečnosti symetrické docela. Naše plíce mají vlevo dva laloky, vpravo tři. Pravý člověk se tedy od levého velmi liší. Čím to jenom je?

Nuže, vyjděme z něčeho velmi jednoduchého. Levou rukou se obvykle neučíme psát; učíme se psát pravou

rukou. Psaní je činnost, která závisí více na éterném těle.

Fyzické tělo je těžší, je vlevo vyspělejší, vpravo je vyspělejší

éterné tělo. Levý člověk vytváří dva laloky; pravý člověk, který je více činný, vnáší do plic více života, vytváří v plicích tři laloky. U člověka je tomu tak, že vlevo je více fyzickým člověkem, vpravo více éterným člověkem. A tak je tomu i u řeči. Výživa v mozku je u praváků vlevo nutnější než vpravo. A tak je všechno možné u člověka zařízeno tak, že vlevo obsahuje více zemských sil a vpravo více éterných nebeských sil.

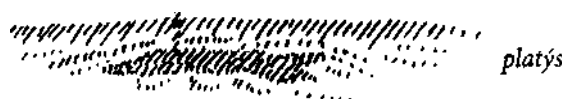
Podívejte, pánové, naše nynější věda, která chce vidět jen hmotu (a tím toho právě o hmotném světě příliš mnoho neví), pěstuje ve výchově dětí onen nešvar, že se děti levou i pravou učí všechno stejným způsobem. Na to ale člověk vůbec není zařízený! Když se to totiž přežene, tak jsou z lidí vychováni napůl blázni, protože lidské tělo je zařízeno tak, že je vlevo více fyzické a vpravo více éterné. Ale co dnešní vědu zajímá cosi fyzického a éterného! Pro ni je přece všechno jedno, levý člověk, pravý člověk. Tyto věci je třeba proniknout duchovní vědou, chceme-li jim vůbec nějakým způsobem porozumět. Vlevo je tedy člověk více pozemský, vpravo, můžeme říci, pokud to slovo nebude chápáno špatně, více nebeský, kosmický.

Člověk se ale vůči Zemi již silně emancipoval. Tvoří, jak jsem vám říkal, tu levou pozemskost a pravou nebeskost tak, aby je jako fyzický člověk mohl všude nosit, a není také už nijak zvlášť poznat, že vlevo tíhne k Zemi

a vpravo k nebi. Jsou ovšem lidé, kteří více tíhnou k Zemi; tito lidé spávají většinou na levém boku, lehají si na levý bok. Na pravý bok si lehají, buď když jsou na levém boku unavení, nebo když se více zabývají silami, které tíhnou spíše k tomu nebeskému. Takové věci lze samozřejmě obtížně pozorovat, protože tam hraje roli ještě leccos jiného. Pokud si člověk lehne na pravý bok, může to být jen ta temnější strana pokoje; pak bude mít také důvod. Prostřednictvím myšlenek, prostřednictvím jiných věcí se to dá obtížně pozorovat, ale obecně tomu opravdu bude tak, že člověk má sklon k tomu, aby při spánku ležel na levém boku, protože to je strana Země. Není však třeba nějak moc si toho všímat, protože člověk se zkrátka od Země emancipuje a ve svém konání si získává na Zemi nezávislost. Můžeme to ovšem pozorovat u zvířat. Všude vidíme, jak se velmi pozoruhodným způsobem odhalují tajemství světa.

Představte si, že by zde byla hladina moře, dole slaná mořská voda obsahující ještě všelijaké jiné látky. Existují jisté ryby, které jsou velmi zvláště uspořádány. Tyto ryby jsou totiž uspořádány tak, že velmi silně tíhnou k silám Země, zatímco ostatní ryby vlastně velice chtivě lapají po všem, co se do vody dostává v podobě světla a vody. Protože ryby nemají plíce, nemohou dýchat ve vzduchu; na vzduchu zahynou, pojdou, svými žábry ale lapají po všem, co se v podobě vzduchu a světla dostává do vody. Existuje však jedna ryba, ve svých velkých druzích se nazývá platýs [Heilbutt], ve svých malých druzích platýs [Scholle]*. Tato ryba je velmi dobrou jedlou rybou, má velmi mnoho živin, téměř nejvíc živin ze všech ryb. To svědčí o tom, že tíhne k Zemi, protože

živiny pocházejí ze Země. Dá se říci, že platýs drží se Zemí. Co ale můžeme od těchto ryb očekávat?

Můžeme od nich očekávat, že ve svém životě i navenek ukážou, že drží se Zemí. A ony to skutečně ukazují. Pokládají se na jeden bok, který je pak světlý, bílý. A na bok se pokládají tak silně, že se jim otočí hlava a oči se dostanou na druhou stranu. Takže takový platýs pak vypadá zespodu takto [viz náskres].

* čeština tyto ryby, i když patří k různým rodům, označuje všechny názvem *platýs*; *Heilbutt* = platýs obecný, *Hippoglossus hippoglossus*, *Scholle* = platýs velký, *Pleuronectes platessa* (pozn. překl.)

Tady je úplně plochý a bílý; a z druhé strany, shora, jsou obě oči na jedné straně; hlava je otočená, protože platýs se, abych tak řekl, pořád klade na levý bok. Levý bok se zcela stává výživnou stranou, je světlý a bílý. Druhý bok nabývá barvy nebe atd., zbarvuje se do modra, do hnědá, a oči se

dokonce od výživné strany odvracejí, hlava se otáčí. Takový platýs je zcela jednostranný, má oči a všechny orgány na jedné straně; druhá strana je plochá a světlá. Platýsi v sobě skutečně vytvářejí hodně živin, protože tíhnou k Zemi. Někteří váží až tři sta kilogramů.

Jsou to tedy velké ryby. Často se loví jako jedlé. Nuže, tito platýsi zcela jasně ukazují, jak jejich tělo drží se Zemí, pokládá se vždycky na jeden bok. A pokládá se na tento bok do té míry, že je to, jako kdyby se člověku, když si každou noc lehá na levý bok, otočila hlava a on by se pořád díval na jednu stranu. U člověka to ovšem tak daleko nedojde.

Člověk je zkrátka vůči Zemi emancipovaný, staví se k Zemi nezávisle.

K něčemu však u člověka přece jen může dojít; může se například stát, že potkáme člověka s takovou zvláštní nemocí: ten člověk bude pravým okem nebo vůbec jedním okem vidět o něco lépe než druhým. Pokud to není vrozené, tak většinou dotazováním zjistíme, že si ten člověk lehá při spaní na druhý bok. Na stranu, na kterou si člověk velmi často lehá, působí zemské síly; oko poněkud zeslábne, stává se postupně poněkud slabozrakým. Účinek není tak silný jako u platýse, ale trošku tu je. Oko, které směřuje k nebi, které se odklání od Země, poněkud zesílí.

Losos a platýs Vidíte, tak zvláštní jsou tyto souvislosti. Říkal jsem, že příroda nám někde skutečně ukazuje, s jakými silami pracuje. Když uvidíte platýse (ty malé platýse můžete vidět všude na rybích trzích; velcí platýsi jsou v moři, ve slané vodě), tak si řeknete: tady se může vytvářet jenom to, co se naplňuje živinami; to se musí uvolnit. Chtějí-li mít tato zvířata něco z nebe, musí k nebi vždycky obracet druhý bok; potom se jim nakloní i oči a ona získají schopnost rozmnožování. Dělají to tedy jinak než losos. Losos aby se mohl rozmnožit, putuje, táhne ze Severního moře do Rýna a z Rýna do přítoků. Platýsi se pokládají na jednu stranu, aby z druhé strany působilo nebe, a oni tak měli smysly a byli schopni rozmnožit se.

Země se prameny přivrací ke světlu A Země samotná, co dělá ona? Inu, pánové, Země by dávno zanikla, kdyby bylo jenom slané moře; sama o sobě totiž Země není schopna existovat. Země tak nemá jenom slanou mořskou vodu, ale má i sladké vodstvo, a sladké vodstvo přijímá z nebeského prostoru rozmnožovací síly pro Zemi. Slané moře nemůže ze světových dálav vnést dovnitř to, co Zemi znovu a znovu osvěžuje. Půjdete-li k nějakému prameni a u toho pramene bude vyvěrat ta nádherně průzračná voda, všimnete si, že kolem toho pramene se to zelená, že to tam nádherně voní a všechno je tak svěží. Nu, to co je kolem pramene tak svěží, to osvěžuje také celou živou Zemi. Země se tu otevírá jakoby svými očima a smyslovými orgány světovému prostoru. A u takových zvířat, jako je losos nebo platýs, dosud vidíme: tato zvířata jdou tam, kde toto najdou; mají něco jako

instinkt, aby se držela toho, co je Zemí. Losos vyhledává přímo sladké vodstvo. Platýs se otáčí za světlem tak, že přizpůsobuje své tělo. K pramenům se dostat nemůže. Ale prameny jsou takové jako platýsi: jsou na Zemi tím, čím se Země přivrací ke světlu. Platýs, tato ryba, se musí ke světlu přivracet přímo svým vlastním tělem.

Tyto věci jsou nesmírně poučné, protože na nich vidíme, co ještě je i v člověku, co ovšem v člověku již nemůže být tak dobře pozorováno, protože člověk se, jak jsem vám říkal, emancipoval vůči Zemi. Pokud však vůbec nejsme k takovým věcem pozorní, pak vlastně naprosto nerozumíme celém pozemskému životu. Skutečně je tomu tak, že můžeme říci: podíváme-li se na moře a spatříme tam platýse, můžeme vidět, že moře se prostřednictvím těchto platýsů všude otevírá nebi! Tito platýsi jsou důkazem, že moře žízni po nebi, protože sůl, kterou obsahuje, ho od nebe odvrací! Můžeme říci, že platýsi vyjadřují žízeň moře po světle a vzduchu.

A podíváme-li se na náš vlastní oběh, pak máme na místech, kde se stáváme slanými, kde se nacházejí svaly, také jemné smyslové orgány, orgány hmatu. Tady se člověk navenek také otevírá - i když ne jako očima, kde se otevírá přímo světlu. Jsou to jaksi místa, kde se v moři nacházejí platýsi. Platýsi se otevírají nebi. A nebe jim zase dává neobyčejnou chytrost. Právě tak jako se my stáváme obratnými, dovedeme-li dobře používat své vnější hmatové orgány, stávají se obratnými i platýsi, protože se otevírají nebi. Co je dole v moři - jen si toho někdy

všimněte - to je těžkopádné, neobratné. Zato platýsi, ó, jak ti jsou obratní! Platýsi se stávají chytrými zvířaty tím, že se na jedné straně odvracejí od moře. I když se přivracejí zemským

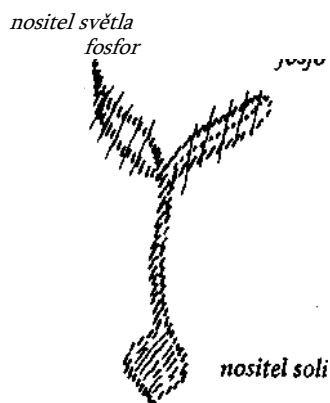
silám, říkají tím: zemské síly zůstávají pro sebe; hromadí živiny, až do váhy tříset kilogramů, jak jsem říkal; mají však ony jemné orgány, kterými se otevírají nebi. Platýsi požírají jiné ryby, totiž ty menší. Ovšem podívejte, když se takový platýs objeví, už jen proto, že je pro ostatní ryby jako nějaké strašidlo, tak by se ty ryby rozprchly na všechny strany; ostatní ryby totiž považují za nutné mít oči na obou stranách a být na obou stranách stejně utvářené. Platýsi jsou pro ostatní ryby úplně stejní, jako kdyby se k nim blížil člověk; rozprchly by se a platýsi by se nenajedli, kdyby nebyli chytřejší než ostatní ryby. Ovšem ostatní ryby, které mají oči po obou stranách, tak chytré nejsou, protože se tak silně nepřivracejí nebi. Platýsi si tam, kde má moře aspoň trochu břehu, na mořských mělčinách, vyhledávají místa, kde se usadí. Svým plochým tělem se platýs zavrtá do země, využívá k tomu svou tlamu, aby se trochu pokryl pískem, pak ten písek zvíří, ovšem tak jemně, aby jím mohla proplout ryba. Pak se objeví ryby a raci, platýse si nevšimnou, a když plují kolem, chňap! a platýs ryby chytí! Nesmírně chytře to dělá ten platýs! To ovšem může jenom zvíře, které se takříkajíc jemným způsobem spojí s nebeskými silami, se silami vesmíru.

*Síly Země
a síly nebe*

Na jedné straně si tedy zvíře vytvořilo své fyzické tělo,
na druhé straně vytváří obzvlášť silně neviditelné tělo

éterné. Na takových věcech můžeme vidět, že všechno, co je u nás duchovními silami, nepochází ze sil Země. Síly Země nám dávají svaly, dávají nám soli, a síly nebe nám vlastně dávají ty síly, které pak jsou jak silami rozmnožovacími, tak silami spirituálními, silami pohlavnosti.

Podívejte, u člověka je tomu tak, že je v podstatě takovou malou zeměkoulí. I člověk sestává - často jsem vám to již říkal - z devadesáti procent z vody. Člověk je vlastně také ryba; čím je totiž pevný člověk, který v té vodě plave, to je jenom těch deset procent. V podstatě jsme všichni ryby, které plavou ve vlastní vodě. To připouští i vnější věda, že jsme v podstatě takové malé moře. A tak jako moře vysílá řeky, vysílá naše moře, tedy naše tekutinové těleso, neslané šťávy. I my máme své sladkovodní toky. Ty se nacházejí mimo svaly a kosti. Zato ve svalech a kostech máme tytéž solné sedimenty, jaké má moře. To je vlastně naše výživa,

ve svalech a kostech. V tomto ohledu jsme tedy skutečně takovou malou zeměkoucí, máme v sobě své slané moře.

Pokud se člověku stane, že jeho tekutina, jeho sladkovodní toky příliš zesílí (což se u dětí může snadno stát, má-li mléko málo soli), pak dostane rachitidu, dostane takzvanou anglickou nemoc. Když dostane příliš mnoho soli, pak se stane až příliš mořem; jeho kosti pak jsou křehké a svaly ochablé a nemotorné. V člověku musí být vždy rovnováha mezi příjmem soli a tím, co se nachází v jiných potravinách.

Rostlina: A co se nachází v jiných potravinách? Pánové, podí-
sůl a světlo vejte se na rostlinu. Už víte, že rostliny rostou díky tomu, že z řek tekoucích do moře se vnitřně vracejí ony slané proudy, rozlévají se a dávají rostlinám růst. Rostliny tedy mají v zemi svou sůl, své kořeny. Jakmile ovšem rostlina vyrůstá ze země, vyrůstá stále více směrem ke květu. Květ už je pak barevný, protože přijímá světlo. Venku, ve svém květu, přijímá rostlina světlo; v kořeni přijímá sůl. Venku se rostlina stává nositelem světla, dole se stává nositelem soli. Dole se podobá mořské části Země, nahoře se podobá nebi. Kořen je bohatý na sůl, květ je bohatý na světlo. V dřívějších dobách to člověk věděl mnohem lépe. Proto nazýval to, co je v květu, fosforem. Dnes, kdy je všechno materialistické, je i fosfor jenom pevným tělesem. Fosfor: *fos* znamená světlo, *for* znamená nositel; fosfor znamená nositel světla, světloňoš; fosfor byl vlastně tím, co v květu nese světlo. Nerost fosfor byl jenom nazván fosfor; stačí ho totiž zapálit a člověk vidí, jak z něj vychází světlo.

Avšak vlastním nositelem světla je rostlinný květ. Rostlinný květ je *fosfor*. Můžeme tedy říci, že pro ty orgány v našem lidském těle, které obsahují, abych tak řekl, sladkovodní toky, potřebujeme světlo, potřebujeme to, co nám dávají rostliny, když směřují ke světlu. Pro svaly, pro kosti, pro to, co v nás má být slané, zato potřebujeme sůl a pevné přísady v našich potravinách. A mezi nimi musí být správná rovnováha. Jedno či druhé musíme přijímat ve správné míře.

Země jí

Tak je tomu ovšem i se Zemí, pánové. Asi jste ještě neviděli, byť jste i projeli lán světa, a ani žádný světoběžník, ani skutečný cestovatel nikde nikdy neviděl, že by si Země něco uvařila, že by si uvařila něco k obědu! Přesto se Země živí, látky jsou neustále vyměňovány, neboť to, čím je Země, ustavičně stoupá vzhůru ve výparech a mlze. A vy víte, že dešťová voda, která padá dolů, je destilovaná, to znamená, že to je čistá voda, že v sobě nic neobsahuje. Země se však jemným způsobem vyživuje z vesmírného prostoru. Země nemá zapotřebí dodržovat doby jídel. Jenom my lidé, právě proto, že jsme se vůči Zemi emancipovali, musíme své potraviny získávat teprve od Země. Země samotná se živí jemnými látkami, které jsou všude ve vesmíru. Ona jí neustále, jenomže to nevidíme, protože jí jemným způsobem. Ovšem podívejte, bude-li někdo pozorovat člověka jenom velmi zběžně, tak si koneckonců taky nevšimne, že neustále přijímá kyslík. Tak si nevšimne ani u Země, že neustále přijímá své potraviny z vesmírného prostoru.

z

vesmíru

*Smysly
přijímáme
látky*

Nuže, pánové, my lidé máme své doby jídla. Tehdy jíme a dostáváme potraviny přes žaludek do břicha. To je zřejmé, velice zřejmé. Ale při dýchání, tam už to tak zřejmé není. Ovšem u toho, co je zřejmé, vznikají sociální otázky: jeden se má lip, druhý hůř. Lidé se chtějí mít všichni dobře; vznikají sociální otázky s ohledem na to, co je zřejmé. Méně zřejmé jsou ovšem sociální otázky s ohledem na vzduch, který všichni vdechujeme. Tady už to nejde tak dobře, aby ho jeden druhému vzal; trochu to jde, ale ne tak dobře. Svým břichem se od Země naprosto lišíme. Svým dýcháním jsme jí už podobnější, dýchání už probíhá méně zřejmě. Prostřednictvím sluchu totiž nejen slyšíme, ale neustále také přijímáme železo; jemně, jemně nasáváme železo. Očima nasáváme světlo, neustále však také látky. To můžeme vidět na těch, kdo tyto látky nemají. Zejména nosem přijímáme nesmírně mnoho látek, aniž bychom si toho všimli.

*Hlava drží
se Zemi*

Svým břichem jsme se vůči Zemi emancipovali, od-poutali. Tady můžeme přijímat jenom ty potraviny, které Země zhotoví, které také potom speče, zhutní. Vzduch již můžeme přijímat takový, jaký je ve světovém prostoru. A svou hlavou, svými smysly držíme úplně se Zemí. Tady přijímáme výživu z vesmíru stejným způsobem, jako ji přijímá Země samotná. Hlava není pronic zanic podle Země kulatá. Dělá to totiž úplně stejně jako Země s vesmírným prostorem. Jenom tam dolů, tam přichází tíže. Tady je lidské tělo utvářeno podle Země [přednášející kreslí]: fyzické ruce, tady táhne tíže směrem dolů.

Na hlavu nemá tíže velký vliv, hlava zůstává kulatá. Proto musíme i tady přejít od viditelného k neviditelnému. Musíme si říci: platýsi by pošli, i kdyby žrali ryby a raky (ryby a raci slouží totiž jenom tomu světlému, plochému břichu), kdyby tím, že se udělají jednostrannými, přece jen určitým způsobem nepřijímali to, co přichází z vesmírného prostoru. To jsou ty krásné, jemné souvislosti, pánové, jimiž, abych tak řekl, nahlížíme do zákonů a tajemství vesmíru.

To je to, na co musí duchovní věda znovu a znovu upozorňovat, totiž že skutečné zákony poznáme nikoli hrubým, nýbrž jemným pozorováním.

Nuže, ve středu v devět hodin budeme pokračovat. Máte-li otázky, položte je.

Dornach, 9. února 1924

* rozuměj s *vesmírem* (pozn. překl.)